

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Exploring the Impact of the Coronavirus on street vendors activities in Kermanshah, Iran

Kayoumars Irandoost^{1*}, Nina Khalighi², Samaneh Khabiri³, Arian Asiyaei⁴

¹ Associate Professor, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art and Architecture, University of Kurdistan, Kurdistan, Iran

² Assistant Professor, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art and Architecture, University of Kurdistan, Kurdistan, Iran

³ PhD in Urban Design, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

⁴ Master of Art Student in Urban Design, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art and Architecture, University of Kurdistan, Kurdistan, Iran

ARTICLE INFO

Article History:

Received 2021-12-11

Accepted 2022-03-08

Keywords:

Content Analysis

Covid-19(Corona virus)

Informal Sector

Street Vendors

ABSTRACT

INTRODUCTION

The Corona virus has affected not only public health in the last 2 years, but also has caused national and economic challenges all over the world. Informal sectors suffered mostly in this predicament and led to drastic shortage in their quality of life. Informal sectors are considered as one of the most fundamental actors in economic prosperity of the cities and urban space dynamism. One of the important subcategories of informal sector are Street vendors. These groups spend most of their time in the urban spaces and as Short (2020) asserts they make cities a living place. Since there are few studies addressing these groups, the main objective of this article is to explore and identify the most important dimensions of corona virus which hurt life and business of street vendors as a group of informal workers since the beginning of covid-19 outbreaks and during the lock down.

MATERIALS AND METHODS

A qualitative approach was chosen in order to gather the gist of changes and shortages in vendor's life. Using content analysis method, 23 in-depth interviews were conducted in Kermanshah streets in Iran. Because of the special situation and limited accessibility to women vendors during the pandemic in Iran, only 21-70 years old men were interviewed. Using coding system, 460 concepts were extracted in the first stage, then 45 categories were selected using axial coding system.

FINDINGS

In the final stage (selective coding phase) Six major dimensions were extracted: Economic, Health, Ethical and Normative, Educational, Managerial and Psychological Dimensions. The result shows that this group has suffered irreparable damage in mentioned areas during pandemic. From the economic point of view, the poor are stuck in a cycle of poverty, and the Corona crisis has

DOI: [10.22034/UE.2022.3.01.07](https://doi.org/10.22034/UE.2022.3.01.07)

*Corresponding Author: Email: K.Irandoost@uok.ac.ir

taken away any chance of getting out of this cycle. In fact, the most frequent crisis in vendors' life pertains to economic aspect. The second dimension which caused them a sense of disrespect and harden the situation during pandemic even more than pre-covid era, is managerial aspect; which is a result of government shortage of meeting their basic needs and lack of financial and health support, especially during the lock down.

CONCLUSION

From the health point of view, the hardship like incapability of supplying masks and sanitizer, the change in customers

behavior considering health issues, health protocols and lock down, has reduced vendors' sales dramatically. The undesirable result of virtual education and lack of empathy of educational system towards these economic group has also caused extra expenses in their life. The last but not the least difficulty in vendors' life pertains to psychological an ethical aspect. The psychological feeling of being ignored along with the feeling of shame and helplessness (towards the family and the society) has greatly expanded the boundaries of the impact of this phenomenon. An aspect which effects the social resilience of urban communities and needs further investigation.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Irandoost K., Khalighi N., Khabiri S., Asiyae A. (2022). Exploring the Impact of the Coronavirus on street vendors activities in Kermanshah, Iran . *Urban Economics and Planning*, 3(1): 89-103.

DOI: [10.22034/UE.2022.03.01.07](https://doi.org/10.22034/UE.2022.03.01.07)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

فصلنامه اقتصاد و برنامه ریزی شهری

سایت نشریه: <http://eghtesadeshahr.tehran.ir>

مقاله پژوهشی

شناسایی ابعاد اثرگذار همه‌گیری کووید ۱۹ بر کسب‌وکار دست‌فروشان شهر کرمانشاه

کیومرث ایران‌دوست^{۱*}، نینا خلیقی^۲، سمانه خبیری^۲، آریین آسیایی^۴

^۱ دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه کردستان، کردستان، ایران

^۲ استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه کردستان، کردستان، ایران

^۳ دکترای تخصصی شهرسازی، فارغ‌التحصیل دانشگاه تربیت مدرس تهران، تهران، ایران

^۴ دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه کردستان، کردستان، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۰

تاریخ تصویب: ۱۴۰۰/۱۲/۱۷

کلمات کلیدی:

اقتصاد غیررسمی

تحلیل محتوا

دست‌فروشی خیابانی

همه‌گیری کووید ۱۹

چکیده:

از انتهای سال ۱۳۹۸، با آغاز همه‌گیری ویروس کووید ۱۹، نه‌تنها حوزه سلامت مردم، بلکه دیگر حوزه‌های زندگی نیز با چالش روبه‌رو شد. مهم‌ترین چالش پس از سلامت، دشواری‌های اقتصادی شهری و ملی بود که در این میان بخش غیررسمی همچون سایر گروه‌ها، تحت تأثیر این بیماری قرار گرفت. از جمله شاغلان بخش غیررسمی، دست‌فروشان خیابانی هستند که با وجود تأثیر انکارناپذیر بر رونق اقتصاد و پویایی فضاهای شهری، در بیشتر کشورها از حمایت رسمی برخوردار نیستند و در دوره همه‌گیری با مشکلات بسیاری روبه‌رو شدند. از آنجا که مطالعات اندکی در این زمینه وجود دارد، هدف نوشتار، شناسایی و استخراج ابعاد مختلف کسب‌وکار دست‌فروشان شهری است که در این دوران تحت تأثیر کووید ۱۹ قرار گرفته است. پژوهش به کمک روش تحلیل محتوای کمی و کیفی و در دو مرحله کتابخانه‌ای و پیمایشی انجام شده است. ابتدا به کمک شاخص‌های پایه مستخرج از پیشینه، پرسش‌هایی در شکل نیمه‌ساختاریافته تدوین شد. با هدف دستیابی به اشباع نظری، مجموع ۲۳ مصاحبه عمیق از دست‌فروشان کرمانشاه انجام شد و با کمک فرایند کدگذاری سه‌مرحله‌ای مقولات و ابعاد اصلی دسته‌بندی شد. ۶ بعد اقتصادی، بهداشت و سلامت، اخلاقی-هنجاری، آموزشی، مدیریت-نظارت و روان‌شناختی-ذهنی به عنوان مهم‌ترین ابعاد اثرگذار بیماری کووید ۱۹ بر حوزه کسب‌وکار دست‌فروشان شناسایی شد. نتایج نشان می‌دهد با توجه به فراوانی مقولات، ایشان در حوزه بعد اقتصادی بیش از سایر ابعاد، دچار آسیب شده‌اند که خود عاملی برای کاهش کیفیت در سایر ابعاد ۵ گانه، است. DOI: 10.22034/UE.2022.03.01.07

مقدمه

بسیاری از نظریه‌ها و سیاست‌های شهری نیز برای به‌کرد بهداشت شهرها بعد از انقلاب صنعتی به کمک ایده‌های نوآورانه در برنامه‌ریزی شهری با انگیزه برپایی محیطی بهتر و زیست‌پذیر شکل گرفتند [۲]. در این میان، بزرگ‌ترین تأثیر مسئله بهداشت را می‌توان در جنبش سلامت همگانی در سده‌های ۱۹ و ۲۰ دید که در کوشش برای رویارویی با زیستگاه‌هایی بیمار و سرشار از بیماری‌های واگیردار بود [۳]. این دگرگونی‌ها و اندیشه‌ها نه‌تنها در گستره‌های کالبدی، چه بسا در گستره‌های اقتصادی، اجتماعی

همه‌گیری (Pandemic) در درازای تاریخ یکی از عوامل اثرگذار بر شهرها و جهت‌دهنده تغییرات در حوزه‌های گوناگون بوده است و شهرها به فراخور رویارویی با این مشکلات در حوزه بهداشت و سلامت، رشد یافته و برای پاسخ‌گویی به این مسایل تغییر ماهیت داده‌اند [۱]. از این‌رو،

نویسنده مسئول:

ایمیل: N.Khalighi@uok.ac.ir

اصلی تأمین درآمد برای مردم حاشیه‌نشین و تهیدست، به‌ویژه برای مهاجران روستایی و با درجه تحصیلات پایین‌تر است [۱۰]. در ایران نیز دست‌فروشی ریشه در جامعه سنتی دارد و پیش از شکل‌گیری مراکز خرید، عامل اصلی توزیع کالا میان بازار، محله‌های شهر و حومه بوده است. مانند پارچه‌فروشان دوره‌گرد، لیوفروشان و... که در بیشتر شهرهای ایران فعالیت داشتند و مشاغل آن‌ها به رسمیت شناخته شده بود [۱۱]. هرچند که این پدیده با نهاد سرمایه‌داری جهانی و دگرسانی نقش‌های تولیدی-توزیعی به کشور، رنگ باخت و به حاشیه رانده شد [۱۲]؛ اما به مرور زمان با توجه به پدیده جنگ، افزایش مهاجرت، فروپاشی نظام‌های سنتی تولید و توزیع، تنگناهای اقتصادی و دیگر عوامل وابسته، سبب جذب طیف گسترده‌ای از مردم با ویژگی‌های جمعیت‌شناختی گوناگون در کشور شد [۱۱]. امروزه در ایران، دیگر دست‌فروشی شغلی محدود به تهی‌دستان و بی‌بهرگان تحصیل نیست و سایر گروه‌های درآمدی متوسط و دارندگان تحصیلات عالی را نیز در بر می‌گیرد. دلایل بسیاری، اعم از عوامل اقتصادی، انعطاف شغلی و شمولیت اجتماعی [۱۳] سبب انتخاب این‌گونه مشاغل توسط قشر وسیعی از گروه‌های سنی و جنسی در جامعه شده است؛ اما محدودیت‌ها و مشکلات این بخش در ایران اندک نیست و این گروه همواره از سوی دستگاه‌های نظارتی، صنوف و حتی برخی از شهروندان همچون چالش‌نگریسته می‌شوند.

در دو سال اخیر، در بسیاری از کشورها، زندگی و اشتغال دست‌فروشان خیابانی، از جایگاه مهمی در حوزه مطالعات برنامه‌ریزی برخوردار شده و بررسی این بخش به‌ویژه با توجه به همه‌گیری کرونا، رو به افزایش است [۱۴]. به زعم رنه شورت (۲۰۲۰) دست‌فروشی خیابانی می‌تواند همچون درمانی برای کاهش برخی از دردهای اقتصادی برآمده از کرونا، عمل کند. فعالیت دست‌فروشی افزون بر ایجاد پویایی در فضاهای عمومی شهر، سبب سروسامان بخشیدن به وضعیت شاغلان این بخش از اقتصاد شده، که نتیجه آن دستیابی به شهری انسانی و قابل سکونت است [۱۵]. دست‌فروشان خیابانی به دلیل وجود مسائلی مانند اعمال محدودیت در کسب‌وکار از سوی نهادهای عمومی، نبود بیمه کاری، نبود امکان دورکاری و بسیاری مسائل دیگر، از آسیب‌پذیرترین گروه‌های اقتصادی در جامعه در دوره همه‌گیری به شمار می‌روند. همچون سایر کشورهای جهان، در ایران نیز، این گروه از دشواری‌های بسیاری رنج می‌برد و به نظر می‌رسد مطالعه عمیق مشکلات و دغدغه‌های ایشان در این برهه زمانی خاص، می‌تواند به برنامه‌ریزی واقع‌گرایانه‌ای برای بهبود زندگی و کسب‌وکار ایشان منتج شود.

به دلیل گستردگی حوزه کسب‌وکار و زندگی و برای دستیابی به نتایج مطلوب‌تر، این پژوهش فقط به دنبال بررسی حوزه کسب‌وکار دست‌فروشان خیابانی است. اگرچه پیش از این در مطالعات غربی، اثرات این بیماری در کسب‌وکار این گروه از فعالان، بررسی شده؛ اما هدف این پژوهش استخراج دغدغه‌های اصلی ایشان در قالب مفاهیم، دسته‌بندی آن‌ها و اولویت‌بندی مقولات و در نهایت، دستیابی به ابعاد اثرگذار این بیماری بر دست‌فروشان در زمینه بومی کشور به کمک روش

و زیست‌محیطی نیز رویکردهایی را پیش کشید که مایه اصلاحاتی در شهرها شد [۱۶]. همه‌گیری کووید ۱۹ نیز همچون دیگر بیماری‌های فراگیر، تغییرات بسیاری را در ابعاد گوناگون زندگی شهری نوید می‌دهد. همچنان که گزارش‌های فراوانی از اثرات ژرف این همه‌گیری بر جنبه‌های مختلفی از شهر همچون دسترسی به سلامت، دسترسی به آموزش، فضای همگانی، فعالیت‌های اقتصادی، ارتباطات و نابرابری‌های اجتماعی ارائه شده است [۱۷].

روشن است که در این میان، فعالیت‌های اقتصادی شهر و روزی مردم به‌مثابه پایه و اساس پایداری و توسعه شهری در چنین بحرانی از ارزش چشمگیری برخوردار است. گمانی نیست که پاندمی کرونا به شکلی جدی اقتصاد شهر و زندگی شهروندان را تحت‌الشعاع قرار داده است [۱۸] تا جایی که برخی ناتوان شدن اقتصاد شهرها و بیم مرگ زندگی شهری را مطرح می‌کنند [۱۹]. شهرها همچون جایگاه نیروهای اقتصادی، مکان نابرابری‌های آشکار و رو به رشد نیز هستند و این نابرابری‌ها با پدیدار شدن همه‌گیری بر گروه ناتوان و کم‌توان اقتصادی، بیش‌ازپیش اثر خواهد گذاشت [۴ و ۵]. به‌راستی این نگرانی وجود دارد که کوشش‌های چند دهه گذشته برای توسعه پایدار، همه‌شمولی، حکمروایی بهتر و کاهش فقر، با توجه به چالش جهانی سیاسی و اقتصادی ناشی از همه‌گیری کرونا به نتیجه نرسد و شهرهای پساکرونا بیش از پیش با دشواری‌های پیش از همه‌گیری مواجه شوند [۶]. در این میان، شهرهایی با اقتصاد ضعیف‌تر، توان کمتری برای رویارویی با پیامدهای همه‌گیری در بخش سلامت و اقتصاد را خواهند داشت [۱۷].

به نظر می‌رسد یکی از چالش‌های اساسی، بخش غیررسمی و زندگانی تهیدستان شهری است. بخش غیررسمی، به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه، بخش چشمگیری از اقتصاد را به خود اختصاص می‌دهد. با وجود چالش‌های گوناگون، این بخش در آفرینش شهرهای سرزنده‌تر، انعطاف‌پذیرتر، همچنین تأمین اشتغال بخش اعظمی از جمعیت به‌خصوص تهیدستان، از ارزش فراوانی برخوردار است؛ تا جایی که می‌تواند همچون اهمی در شکوفایی دوباره اقتصاد شهرهای پساکرونا نگریسته شود [۱۱]. از میان مشاغل بخش غیررسمی، دست‌فروشان خیابانی یکی از گروه‌های اصلی به شمار می‌روند. درصد چشمگیری از تهیدستان شهری به این‌گونه فعالیت اقتصادی اشتغال دارند و دلیل این امر هم ورود و خروج آسان از این فعالیت غیررسمی است. این فعالیت در فضاهای شهری بدون ثبت مالیات یا کنترل‌های نظارتی و هیچ‌گونه خدمات حفاظت اجتماعی شکل گرفته است [۱۷]. با وجود تلاش بسیاری از دولت‌ها برای پاکسازی یا نادیده گرفتن این گروه از فعالان اقتصادی، دست‌فروشی همواره روندی صعودی را در شهرها طی کرده است؛ که یکی از عوامل اصلی آن، ناتوانی بخش رسمی برای ایجاد اشتغال مناسب برای جوانان است. علاوه بر آن، وجود تقاضای مؤثر جمعیت کم‌درآمد برای تهیه کالاهای ارزان‌قیمت [۱۷] و نیز پتانسیل این نوع از اشتغال برای کاهش میزان فقر در جامعه، منجر به تداوم حیات دست‌فروشی در شهرها شده است [۹]. در بسیاری از کشورهای درحال توسعه، دست‌فروشی منبع

به نظر می‌رسد که فقط اقتصاد کلان موضوع مناقشه‌ها و نگرانی‌های اصلی دولت‌ها بوده [۲۲] و چالش‌ها و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فضایی این بحران به‌ویژه بر گروه‌های کم‌درآمد شهری و فعالان بخش غیررسمی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

دست‌فروشان خیابانی با وجود اثرات مثبتی که بر پویایی اقتصادی شهرها دارند همواره [۲۳] جایگاهی در سیاست‌های رسمی شهری نداشته و در حوزه تصمیم‌های مدیریت شهری به حاشیه رانده شده‌اند. مطالعات و بررسی‌های گوناگون در سراسر جهان نشان می‌دهد که با وجود خطرات ناشی از کرونا و شیوع آن، دست‌فروشان خیابانی همچون کارگران غیررسمی ناچار به ادامه فعالیت در خیابان‌ها و دیگر فضاهای عمومی هستند تا بتوانند معیشت و زندگی خویش را تداوم بخشند [۲۲]. از این‌رو، آن‌ها نه تنها بیش از دیگر شهروندان در معرض این بیماری قرار دارند، بلکه به‌مثابه منبعی بالقوه در انتقال بیماری در شهرها نگریده می‌شوند [۲۲].

قرنطینه و تعطیلی کسب‌وکار در دوره همه‌گیری برای تهیدستان به معنای از دست دادن معیشت و سختی در تأمین نیازهای اولیه زندگی است [۲۴ و ۲۵]. دارندگان مشاغل غیررسمی با ناپایداری اشتغال و درآمد نامنظم و نبود پس‌انداز روبه‌رو هستند و کار روزانه برای تأمین هزینه‌های خانواده برایشان امری حیاتی است. از این‌رو، در این دوران با بحران زندگی روبه‌رو شده‌اند [۲۶-۲۹].

آنان با درآمد اندک و ناپایدار [۳۰] با چالش‌هایی عمده همچون: ضعف تغذیه و بهداشت مواجه‌اند [۳۱] و مجبورند پس‌اندازهای زندگی خود را صرف بیماری و بقا کنند و یا با شیوه‌هایی همچون قرض گرفتن از دیگران، زندگی را بگذرانند. چنان که تجربه کشورهای گوناگون نشان می‌دهد، پیامدهایی ناگوار همه‌گیری و سیاست‌های کنترل و مبارزه با آن برای تهیدستان شهری بسیار فراتر از مسئله اقتصاد و معیشت است [۲۴-۳۲، ۳۳]. به این صورت که با توجه به بی‌اعتمادی گروه‌های کم‌درآمد و غیررسمی به اقدامات دولتی، [۳۵] حتی با وجود تلاش ایشان در زمینه تأمین سلامت، این بیماری می‌تواند به مشکلات بیشتری در جامعه منتج شود. بنابراین، گسترش پژوهش‌ها برای آگاهی از پیامدهای همه‌گیری کووید ۱۹ در زندگی و شرایط اقتصادی و اجتماعی فعالان بخش غیررسمی، نه تنها سبب درک بهتر از پدیده و نیازهای تهیدستان بر اساس زندگی زیسته آنان می‌شود، بلکه کوششی در راستای به رسمیت شناختن «حق به شهر» و بهبود زندگی کم‌درآمدان شهری است.

پیشینه مطالعات در پایش و ارزیابی تأثیر همه‌گیری کووید ۱۹ بر

دست‌فروشی خیابانی

با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته در کشور، تا کنون پژوهشی عمیق از اثرات کووید ۱۹ بر دست‌فروشان انجام نشده است. بنابراین، در این بخش با توجه به گروه هدف منتخب و برای بهبود روند مطالعه، انتخاب مواد و روش مناسب، درک کلی از شاخص‌های اساسی اثرگذار، و در نهایت دستیابی به نوآوری در مقاله حاضر، گزارش‌ها و مقالات علمی

تحلیل محتوایست. درخور یادآوری است که این پژوهش به دنبال ارائه نظریه نیست، بلکه با توجه به نبود مطالعات مشابه در بستر ایران، به دنبال بومی‌سازی ابعاد و دستیابی به دسته‌بندی منسجم و روشنی از ابعاد اثرپذیر کسب‌وکار گروه هدف از پدیده کووید ۱۹ است. کرمانشاه به عنوان یکی از شهرهای آسیب‌دیده در دوره همه‌گیری کرونا، برای دستیابی به هدف پژوهش انتخاب شد و سؤال‌های اصلی در قالب موارد زیر مطرح شد: ۱- ابعاد تأثیرپذیر کسب‌وکار دست‌فروشان شهر کرمانشاه از پدیده کرونا کدام‌اند؟ ۲- با توجه به میزان فراوانی هر مقوله، اثرپذیرین بعد از ابعاد کسب‌وکار دست‌فروشان کرمانشاه ز این پدیده کدام است؟ ۳- اثرات همه‌گیری بر این گروه به چه صورت بوده و ایشان چگونه با اثرات آن برخورد کرده‌اند؟

پیشینه تحقیق

کووید ۱۹ و آثار آن بر اقتصاد غیر رسمی و دست‌فروشی خیابانی پاندمی در جهان پیشینه‌ای دور و دراز دارد و در دنیای نو فقط محدود به دو سال گذشته نیست، به طوری که هر ساله ۱۴ میلیون نفر به دلیل پاندمی‌های گوناگون جان خود را از دست می‌دهند [۱۵]. از آنفولانزای سال ۱۹۱۸ تا کنون دست‌کم ۸ پاندمی جهانگیر با تأثیرات اجتماعی- اقتصادی متفاوت گزارش شده است [۱۶]، اما کووید ۱۹ از دید جهان‌گیری و اثرات اقتصادی- اجتماعی در تاریخ معاصر بی‌مانند است. تراز و سرعت واگیر این بیماری، مایه کاهش شمار نیروهای کار در همه بخش‌های اقتصادی و از دست رفتن مشاغل بسیاری شد و به گونه چشمگیری بر تندرستی انسانی و اقتصاد جهانی تأثیر گذاشت [۱۷]. پیش‌بینی می‌شود در کوتاه‌مدت و بلندمدت این پدیده بر فقر شهری تأثیری قابل توجه به جای گذارد؛ به‌گونه‌ای که نه تنها مایه افزایش شکاف در جامعه و چه‌بسا به فروپاشی اقتصادی گروه‌های تهیدست نیز منجر شود [۱۸] و با توجه به پیامدهای کووید ۱۹ همانند بستن مرزهای میان کشورها، قرنطینه و محدودیت‌های رفت‌وآمد و نارسایی در زنجیره تأمین خدمات و کالاهای تولیدی، فعالان این بخش اقتصادی، با آسیب‌های جدی مواجه خواهند شد [۱۹]. بر پایه گزارش سازمان جهانی کار، اثرات همه‌گیری در بخش غیررسمی در کشورهای با درآمد زیاد تا ۲۱ درصد، در کشورهای درآمد میانگین ۵۲ درصد و در کشورهای با درآمد سطح پایین تا ۵۶ درصد سبب افزایش فقر خواهد شد [۴]. برخی گزارش‌ها نشان می‌دهد این پدیده با افزایش بیکاری بر زندگی و کسب‌وکار نزدیک به ۱/۶ میلیارد کارگر بخش اقتصاد غیررسمی تأثیر خواهد گذاشت. در وضع کنونی نیز، درآمد بخش غیررسمی تا ۶۰ درصد در ماه نخست گسترش این بیماری، کاهش یافته و در برخی از نواحی جهان این کاهش تا ۸۱ درصد گزارش شده است [۴]؛ که کاهش توان خرید و حتی بقای آن‌ها را به خطر انداخته است [۲۰].

رشد سریع این بیماری و اثرات اقتصادی ناشی از آن منجر به عدم تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری قطعی در اقتصاد کلان شهرها، برای پاسخ‌گویی مناسب به اثرات این همه‌گیری شده است [۲۱]. در این میان،

معتبر جهانی مشابه که در بازه زمانی ۲۰۱۹-۲۰۲۱ انجام شده، مورد بررسی قرار گرفته است.

در گزارش منتشرشده توسط چن و همکارانش با سفارش مؤسسه زنان شاغل در بخش غیر رسمی (WIEGO) در سال ۲۰۲۱ کسبوکار زنان شاغل در ۴ دسته شغلی اقتصاد بخش غیررسمی (دستفروشان، مشاغل خانگی، خدمات نظافت منزل، گردآوردگان پلاستیک) در ۱۱ شهر از کشورهای در حال توسعه به کمک روش ترکیبی و با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه عمیق، طی سه دوره زمانی قبل از کرونا، دوره قرنطینه و بعد از رفع محدودیتها، مطالعه شد. این مطالعه با هدف مقایسه روند تغییرات سه دوره یادشده بر زندگی و کسبوکار شاغلان این بخش و با استفاده از شاخصهای وضعیت اشتغال، توانایی تهیه خدمات و کالا، بیمه، سلامت، امنیت غذایی و کمکهای دولتی و غیردولتی، انجام شد [۱۴]. در مطالعه دیگر توسط رومرو، میشل و همکاران (۲۰۲۱) حوزه سلامت و اقتصاد ۱۱۵ فروشنده خیابانی و ۱۳۶ کارمند رسمی با درآمد ثابت در مکزیک در دوره همهگیری از نظر شاخصهای اقتصادی، میزان ترس از بیماری، امکان توقف فعالیت و تعداد روزهای ممکن بدون کار و مسائل بهداشتی مقایسه شد. پژوهش با کمک پرسشنامه و در دو بازه زمانی قبل و بعد از همهگیری انجام شد [۲۲]. در پژوهش آچاربا دکا (۲۰۲۰) تأثیر قرنطینه عمومی بر معیشت ۵۰ دستفروش در هندوستان که دارای مکانهای معین در شهر هستند، به کمک پرسشنامه و در دو بازه زمانی مطالعه شد. شاخصهای بررسی شده بیشتر با هدف گونه‌بندی انواع دستفروشان و بررسی اقدامات مؤثر ایشان برای مقابله با چالش کرونا، مانند دستیابی به روشهای نوآورانه برای درآمدزایی در این دوران و چشم‌انداز آتی ایشان برای کسبوکار انجام شد [۲۳]. انجمن دموکراسی مستقل اقتصاد غیررسمی (IDEA) در سال ۲۰۲۰، برای یافتن راهکارهایی در زمینه تاب‌آوری اجتماعی و اقتصادی در شرایط کرونا، به مطالعه دستفروشان شهر پنوم پن کامبوج با کمک مصاحبه تلفنی پرداخت [۳۶]. این مطالعه نیز همچون دو مطالعه پیشین، در دو بازه زمانی قبل و بعد از همهگیری با استفاده از شاخصهای مشابه با شاخصهای منتخب مؤسسه WIEGO انجام شد. مؤسسه اتحادیه مطالعات اجتماعی (ISST) در سال ۲۰۲۰ به بررسی ابعاد اجتماعی و اقتصادی کووید ۱۹ بر زنان دستفروش هندوستان با کمک تکنیکهای کمی و کیفی پرداخت و بیشتر بر پیامدهای این بیماری بر حوزه زندگی و سکونت ایشان تأکید کرد [۳۷]. در مطالعه دیگر نیز که توسط زاوو نو و همکارانش در سال ۲۰۲۰ انجام شد، اثرات همهگیری بر دستفروشان حوزه‌های غذایی - تعداد مراجعه مشتری و چالشهای عرضه محصولات غذایی با توجه به مسائل بهداشتی روز - بررسی شد [۳۸]. ژواندا و همکارانش در سال ۲۰۲۱ نیز با مطالعه عمیق روی ۳۰ دستفروش در زیمبابوه، بر حوزه چالشهای خانوادگی و سکونت ایشان در کنار برخی مسائل کسبوکار تأکید کردند [۳۹].

این پژوهشها که با طیف متنوعی از روش‌شناسی‌های کمی، کیفی و ترکیبی انجام شده، به طور کلی به بررسی و مقایسه دو دوره قبل و بعد

از دوره همهگیری در زمینه کسبوکار و معیشت به صورت هم‌زمان و یا گاه به صورت خاص با تأکید بر یکی از این زمینه‌ها، پرداخته‌اند. در بیشتر بررسیها تأثیر منفی شرایط جدید بر معیشت افراد و خانوارها روشن شده و بر سیاست‌گذاری در سطوح گوناگون کار و زندگی ایشان تأکید شده است. روند مطالعه و نتایج این پژوهشها در پایان در بخش نتیجه‌گیری با دستاوردهای مقاله حاضر مقایسه خواهد شد.

مواد و روشها

با بررسی مواد و روشهای به‌کاررفته در بخش پیشینه مطالعات و محدودیت‌های پژوهش حاضر، همچنین با توجه به هدف این مطالعه که شناسایی ابعاد اصلی اثرپذیر کسبوکار دستفروشان از همهگیری کووید ۱۹ است؛ این بررسی بر پایه روش تحلیل محتوای کمی و کیفی و با رویکردی استقرایی انجام شد. به این صورت که در مرحله ابتدایی، با هدف شناخت مسئله و درک تأثیرات کووید ۱۹ در مطالعات جهانی، بر اساس روش کتابخانه‌ای، پیشینه موضوع و تجربه جهانی بررسی شد. در بخش دوم، با توجه به‌تازگی موضوع و خلأ مطالعاتی موجود در این حوزه، برای شناخت بیشتر ابعاد تأثیرگذار بر حوزه کاری دستفروشان و ارائه دسته‌بندی یکپارچه از شاخصهای پراکنده مطالعات پیشین، به‌خصوص با توجه به بستر بومی ایران، مصاحبه‌ای عمیق برای شنیدن داستان کسبوکار دستفروشان خیابانی صورت پذیرفت.

انتخاب نمونه و گردآوری اطلاعات در گام دوم مطالعه

ابتدا سؤال‌هایی نیمه‌ساختاریافته با کمک ادبیات طراحی شد. در ادامه، نمونه پژوهش به صورت تصادفی از میان دستفروشان خیابانها و سایر فضاهای عمومی شهر کرمانشاه انتخاب شد. مصاحبه‌ای عمیق از ۲۳ دستفروش مرد در بازه سنی ۲۱ تا ۷۰ سال، در آبان‌ماه ۱۴۰۰ طی سه هفته متوالی در شهر یادشده و با موافقت ایشان برای ضبط صدای مشارکت‌کنندگان انجام شد. طول مدت هر مصاحبه ۲۰ تا ۳۰ دقیقه بود و بر حسب پاسخهای مشارکت‌کنندگان، سؤال‌هایی برای تکمیل خلأهای مصاحبه و همچنین، به قصد دستیابی به اشیاع نظری، از سوی مصاحبه‌گر اضافه شد.

فرایند تحلیل داده‌ها

برای دستیابی به چگونگی دگرگونی در حوزه کاری دستفروشان (نمونه منتخب شهر کرمانشاه)، و برای دسته‌بندی مؤلفه‌ها و دستیابی به ابعاد کلان و اصلی پژوهش، از روش تحلیل محتوای کیفی در قالب سه مرحله کدگذاری استفاده شد. ابتدا ۴۶۰ مفهوم اولیه با کمک کدگذاری باز، استخراج و برای نظم‌بخشی، همچنین دستیابی راحت‌تر به مقولات، پس از یکدست کردن لحن نوشتاری و فاکتور گرفتن از مفاهیم تکراری در مفاهیم اولیه، تعداد ۲۲۸ مفهوم ثانویه حاصل شد. سپس، با کدگذاری محوری و دسته‌بندی مفاهیم ثانویه، ۴۵ مقوله کلی به دست آمد. براساس کدگذاری گزینشی ابعاد نهایی در مقولات در قالب ابعاد ۶گانه بعد

یافته‌ها

نتیجه کدگذاری مفاهیم استخراج شده از مصاحبه‌ها، در ۶ بعد کلان دسته شده که یکی از ابعاد با عنوان بعد اقتصادی خود به سه بعد خرد قابل تقسیم است. ابعاد به ترتیب اهمیت (بر پایه فراوانی هر بعد که از مجموع امتیازهای مقولات به دست آمده) در این بخش بررسی شده است. درخور یادآوری است که فراوانی هر مقوله محصول شمارش مفاهیم پایه با زمینه مشترک و معنای معادل و مشابه در زیرمجموعه هر مقوله است. جدول ۱ نشان دهنده مقولات و ابعاد مستخرج از مراحل کدگذاری به همراه میزان فراوانی هر یک از آنهاست. در این جدول به طور خلاصه می‌توان به اهمیت و میزان تکرار هر مقوله از نظر مصاحبه‌شوندگان پی برد.

بعد اقتصاد و معیشت

بیشترین مفاهیم مستخرج مربوط به بعد اقتصادی که معادل ۱۶۸ مفهوم و ۱۷ مقوله به این بعد اختصاص دارد. معمولاً می‌توان پیش‌بینی کرد که بیشترین دغدغه و چالش فعالان بخش غیررسمی و تهیدستان شهری در دوره کووید ۱۹ اقتصادی است. بعد اقتصادی خود به سه بعد کوچک‌تر قابل تقسیم‌بندی است که از این میان، بعد معیشتی با ۶۹ مفهوم بیشترین فراوانی و تکرار را در میان سایر ابعاد اقتصادی به خود اختصاص می‌دهد. در بعد اقتصاد معیشتی، شرایط دشوار اقتصادی خانوار، بی‌رونق شدن کسب‌وکار و کاهش درآمد، بالا رفتن قیمت و گران شدن کالاها و در نتیجه، کاهش فروش و درآمد از مشکلات عمده این حوزه به شمار می‌رود.

در بعد معیشتی، پرشمارترین مقوله «شرایط معیشتی دشوار» است (فراوانی ۲۴) که در گفت‌وگوها با واژگان گوناگونی همچون شرایط مالی دشوار، شرایط آسفالبار مالی، بدتر شدن اوضاع اقتصادی و مفاهیمی از این نوع بیان شده است. شرکت‌کنندگان در مصاحبه برای توصیف وضعیت معیشتی خود از واژگانی منفی همچون تنگنا، مضمیق، بدتر شدن، آسفالبار، تلخ، سخت، دشوار، بدبختی استفاده کردند. در حقیقت، دیگر مقولات ۵ گانه در توصیف و بسط مقوله «شرایط معیشتی دشوار» به کار برده شده و پشتیبان این مفهوم در مصاحبه‌ها هستند. دومین مقوله پرتکرار با فراوانی ۱۲، مقوله «بی‌رونقی بازار» است که با همین عنوان یا مفاهیمی همچون بازار کساد، کاسبی صفر شده، بسته شدن بازار، تعطیلی بازار و... از سوی شرکت‌کنندگان در مصاحبه بیان شده است. شرایط سخت اقتصادی برای دست‌فروشان سوبیه‌های مختلفی دارد:

«... واقعاً خیلی سخت است، خیلی سخت، در روزهای اوج کرونا هیچ‌کس خرید نمی‌کرد، بعد هم اجاره‌نشین باشی. اجاره خانه را حتماً باید بدهی، چون کسی دیگر به کسی رحم نمی‌کند. زنگ می‌زد می‌گفت که کرایه حاضر است؟ می‌گفتم که فعلاً کار نیست. می‌گفت که من کاری به کرونا ندارم، اما چه فایده... بعد وقتی بچه به دست پدر نگاه می‌کند

اقتصادی (معیشتی- اشتغال- الگوی خرید و فروش)، بعد اخلاقی- هنجاری، بعد روان‌شناختی- ذهنی، بعد مدیریت و نظارت، بعد بهداشت و سلامت، بعد آموزشی، دسته‌بندی شد. در پایان نیز، از روش تحلیل محتوای کمی برای استخراج میزان و درصد فراوانی هر مفهوم پایه، اولویت‌بندی هر مقوله و درصد اهمیت هر بعد از ابعاد ۶گانه استفاده شد. درخور یادآوری است ملاک محاسبه فراوانی و درصد تجمعی آن‌ها، تعداد تکرار مفاهیم پایه و اولیه است.

روایی و پایایی نتایج

برای اطمینان از میزان صحت فرایند و محصول پژوهش، فرایند استخراج داده‌ها از مصاحبه‌ها در چند مرحله توسط دو پژوهشگر (یک نویسنده مسئول و یکی از همکاران) انجام گرفت. ابتدا همه متون مصاحبه‌های شنیداری و نوشتاری مدون شد، سپس برای اطمینان از استخراج همه نکات، باردیگر صوت‌های ضبط شده مطالعه و داده‌ها در قابل جدول به تفکیک سؤال‌های مصاحبه، بازنویسی شد. در مرحله بعد مفاهیم اولیه توسط یکی از نویسندگان مسئول پایه استخراج و دسته‌بندی شد. دوباره برای اطمینان از صحت دسته‌ها، همه مفاهیم اولیه توسط دیگر نویسنده مسئول بررسی و مقرر شد که مفاهیم پایه اولیه ادغام و از مفاهیم مشترک فاکتور گرفته شود. پس از دستیابی به مفاهیم ثانویه و مقولات اصلاحی، دوباره دسته‌ها توسط دو نویسنده مسئول پژوهش بررسی و ابعاد نهایی استخراج شد. در انتها نیز تمامی مقولات و ابعاد نهایی با مصاحبه‌ها به صورت تصادفی مقایسه و جدول ۱ همچون نتایج نهایی حاصل شد.

محدودیت‌ها و ملاحظات پژوهش

با وجود استقرار طولانی مدت پرسشگر در فضاهای شهری کرمانشاه و پیمایش ایشان برای یافتن بانوان دست‌فروش، متأسفانه به دلیل عدم حضور ایشان در دوره همه‌گیری در فضاهای شهری و عدم دسترسی مستقیم برای انجام مصاحبه، پژوهش به گروه مردان محدود شد. شایان یادآوری است کودکان کار به دلیل احتمال عدم آگاهی کامل نسبت به تغییرات درآمدی و هزینه در فرایند مصاحبه مشارکت داده نشدند.

آمار توصیفی مستخرج از مصاحبه‌ها و نتایج تحلیل محتوای کمی و کیفی از ۲۳ دست‌فروش مشارکت‌کننده در این پژوهش در فضاهای شهری کرمانشاه ۸ نفر به فروش مواد غذایی و میوه و سبزی، ۱ نفر کفاشی و ۱۴ نفر به فروش اجناسی مانند پوشاک، قطعات یدکی و بهداشتی و بدلیجات، اشتغال داشتند. ۶ مرد مجرد و ۱۷ مرد متأهل، ۷ نفر تحت بیمه که از این تعداد فقط ۳ نفر تحت پوشش بیمه دولتی بوده و سایرین از بیمه خوداشتغالی برخوردار بودند. همچنین، از مجموع مصاحبه‌شوندگان فقط ۲ نفر تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی بودند. سال‌های فعالیت آنان نیز در کسب‌وکار دست‌فروشی، بین ۲ ماه تا ۳۰ سال متغیر بود.

شناسایی ابعاد اثرگذار همه‌گیری کووید ۱۹ بر کسب‌وکار دست‌فروشان شهر کرمانشاه

جدول ۱. مفاهیم ثانویه، مقولات، فراوانی مقولات و ابعاد نهایی مستخرج از مصاحبه‌های ۳۲گانه

مقولات	فراوانی مقوله	درصد فراوانی مقوله نسبت به مجموع مقولات هر بعد (اهمیت هر مقوله)	ابعاد	درصد فراوانی تجمعی هر بعد نسبت به سایر ابعاد (اولویت ابعاد)
شرایط معیشتی دشوار	۲۴	۳۵٪		
زندگی قرضی	۱۱	۱۶٪		
سازش اجباری	۹	۱۳٪	بعد اقتصادی	
کاهش قابل ملاحظه درآمد	۸	۱۲٪	(معیشتی)	
گرانی	۵	۷٪		
بی‌رونتی بازار	۱۲	۱۷٪		
مشکل در یافتن شغل مکمل یا جایگزین	۱۶	۳۴٪		
افزایش اجباری ساعت فعالیت	۲	۴٪		۳۷٪
خانه‌نشینی اجباری	۷	۱۵٪	بعد اقتصادی	
اجبار به تغییر مکان و نوع فعالیت	۶	۱۳٪	(اشتغال)	
اجبار به کاهش تعداد، قیمت و کیفیت کالای فروشی	۷	۱۵٪		
اجبار به اشتغال در شغل دوم	۹	۱۹٪		
کساد بازار تقاضا	۱۷	۳۳٪		
ترس، عامل کاهش فروش	۷	۱۴٪	بعد اقتصادی	
افزایش توقعات مشتری	۸	۱۵٪	(الگوی خریدوفروش)	
تغییر الگوی رفتاری خرید	۱۰	۱۹٪		
وابستگی مستقیم فروش با مسائل بهداشتی	۱۰	۱۹٪		
تغییر بهینه رفتار دستگاه نظارت	۲۳	۳۳٪		
نبود امنیت جانی و مالی	۵	۵٪		
رفتار سختگیرانه و ناعادلانه دستگاه نظارت	۱۲	۱۲٪		
عدم حمایت مالی و جانی نهادهای دولتی	۲۰	۲۰٪	بعد مدیریت و نظارت	۲۲٪
عدم اعتماد به دولت	۱۱	۱۱٪		
حمایت نسبه	۱۴	۱۳٪		
مانع‌زایی در تداوم معیشت روزمره	۴	۴٪		
انتظار حمایت و همدلی از سوی دولت	۱۳	۱۲٪		
شرایط کاری نامساعد (روانی و فیزیکی)	۱۴	۱۵٪		
اجبار به کار در شرایط حاد همه‌گیری	۷	۸٪		
ماسک مانع صوتی و کاهش تعداد مشتری	۳	۴٪		
رعایت متقابل پروتکل‌های بهداشتی (مشتری - فروشنده)	۱۷	۱۸٪	بعد بهداشت و سلامت	۲۰٪
عدم رعایت پروتکل بهداشتی و عادی شدن روال زندگی	۹	۱۰٪		
هزینه‌بر بودن تهیه کالای بهداشتی	۱۴	۱۵٪		
هزینه‌بر بودن درمان	۹	۱۰٪		
عدم توان تأمین هزینه بهداشتی و درمانی	۱۸	۲۰٪		
افت شدید تحصیلی فرزندان	۱۸	۴۷٪		
ضعف در تهیه مایحتاج آموزش الکترونیکی	۱۴	۳۷٪	بعد آموزشی	۸٪
عدم همدلی سیستم آموزش پرورش	۶	۱۶٪		
عدم همدلی و درک متقابل	۸	۲۴٪		
اضمحلال انسانیت	۳	۹٪		
احساس نادیده گرفته شدن و بی‌ارزشی در جامعه	۳	۹٪	بعد اخلاقی - هنجاری	۷٪
همدلی و یاری‌رسانی بخش خصوصی	۱۰	۲۹٪		
مسئولیت‌پذیری متقابل	۱۰	۲۹٪		
احساس نقص و شرم	۷	۲۶٪		
احساس عدم کفایت و ناتوانی	۷	۲۶٪	بعد روان‌شناختی - ذهنی	۶٪
امید و ایمان به خدا برای بهبود شرایط	۸	۳۰٪		
اعتقاد به تعاون برای پایان همه‌گیری	۵	۱۸٪		

بعد اقتصادی: الگوی خریدوفروش

با توجه به فراوانی مفاهیم، پس از بعد معیشتی، بعد الگوی خریدوفروش، بیشترین فراوانی را در زیرمجموعه بعد اقتصادی به خود اختصاص داده است. ۵۲ مفهوم پایه در قالب ۵ مقوله در این بخش استخراج شد که با مقولاتی همچون تغییر الگوی رفتاری خرید و تغییر نیازها و توقعات مشتریان: همچون تقاضای تخفیف روی کالا و خدمات، پرداخت نسیه برای اجناس، عدم خرید در دوران قرنطینه و گسترش کرونا، تغییر تقاضای مشتری و وابستگی خرید با مسائل بهداشتی: مانند مطالبه مشتری برای استفاده از کارتخوان، استفاده از ماسک توسط فروشنده، عدم خرید جنس پرورده و خارج از کیسه نایلونی، عدم خرید میوه و سبزیجات ضربه خورده یا باز شده و مسائلی از این دست در مصاحبه‌ها، همراه بود. همچنین، کساد بازار تقاضا ناشی از عدم حضور مردم در خیابان، عدم خرید و حضور به دلیل ترس از کرونا و دیگر مفاهیم وابسته، مهم‌ترین و پرتکرارترین مقوله (۱۷ بار) در این دسته به شمار می‌رود. در این میان، تنها یک فروشنده یا ایجاد تنوع در کالاهای فروشی خود توانسته بود بازار بهتری را کسب کند و دیگر دست‌فروشان یا توانایی مالی تغییر را نداشته و یا با شکست مواجه شده بودند. همچنین، نوآوری در شیوه فروش و تعریف فعالیت جدید در هیچ‌یک از مصاحبه‌ها یافت نشد. «...مجبور شدم اگر قبلاً اجناس گران می‌آوردم با کیفیت بالا، الان اجناس متوسط می‌آورم با قیمت پایین که دیگر مشتری توان خرید داشته باشد... چون ضعیف شده، توقع جنس ارزان‌قیمت دارند و من مجبور شدم ارزان‌قیمت بیاورم و... نصف جنس قبل را می‌آورم...» (فروشنده قطعات موبایل و جوارب - ۳۳ ساله)

«...ما چیزی نداریم که بخواهیم عوض کنیم. نه دکانی و نه توانی داریم که بخواهیم کار دیگری شروع کنیم...» (میوه فروش - ۶۰ و ۹۵ ساله)

«... از لحاظ خرید طرف بود مثلاً در هفته، هفته‌ای چند بار بار. یا مشتری بود هر روز خرید می‌کرد. ولی الان می‌بینی مشتری تا ۳ ماه ۴ ماه هم نمی‌بینی‌اش. خیلی تأثیر گذاشته...» (سبزی فروش - ۳۹ ساله)

بعد اقتصادی (اشتغال)

در بعد اقتصادی (اشتغال) مقولات و مفاهیمی مطرح شده‌اند که مستقیم با اشتغال و فعالیت دست‌فروشان در ارتباط بودند. مفاهیمی همچون عدم امکان یافتن شغل دوم، اجبار به تغییر نوع کالای فروشی یا مکان فروش، بیکار شدن، اجبار به یافتن شغل دوم و اجبار به اشتغال به کار چند نفر از اعضای خانواده به صورت هم‌زمان برای جبران خسارت. در مجموع، ۴۷ مفهوم پایه و ۶ مقوله در این بعد قرار گرفته است که از این میان مفاهیمی همچون «مشکل در یافتن شغل مکمل یا جایگزین» و سایر مفاهیم شبیه به آن، با فراوانی ۱۶ بار، بیشترین تکرار را در بین مقولات به خود اختصاص داده است.

«... کسی که بیرون نمی‌آمد. ما هم درآمد نداشتیم. دیگر خیلی

برای میوه‌ای، وسیله‌ای و وقتی هیچ چیز نداری خیلی سخت است، خیلی حرف است، خیلی...» (فروشنده قطعات موبایل و جوارب - ۳۳ ساله) بی‌گمان، کمبود درآمد برای تهیدستان شهری، همانند چرخه‌ای است که سبب کاهش کیفیت زندگی در سایر جنبه‌های روانی، سلامت و بهداشت می‌شود.

«... می‌دانی جیب‌ات که خالی باشد، چه باید بکنی؟ هر روز معذرت می‌خواهم ترخینه می‌خوریم. نان خشک می‌خوریم. چیزی که نبود بخوریم. همین دیگر. فکر می‌کنی قشر ضعیف چه توی خانه‌شان هست. به امام حسین^(ع) قسم ۴ تا بچه دارم، یک دانه برنج توی خانه نیست هیچ...» (کفاش - ۳۵ ساله)

سومین مقوله با فراوانی ۱۱، مقوله «زندگی قرضی» است که ردپای آن در مصاحبه‌ها دیده می‌شود. مفاهیمی همچون زندگی بر پایه قرض، عدم امکان تسویه قرض، اجبار برای گرفتن وام، ناتوانی در بازپرداخت قرض و وام، زندگی با کمک مالی اقوام و خویشاوندان و دیگر مفاهیم مشابه نشان‌دهنده اهمیت این موضوع در زندگی فعالان این حوزه است. در دوران قرنطینه، دریافت وام یک‌میلیونی دولت (۵ مورد از مصاحبه‌شوندگان) و یا اجبار به استقراض از بستگان و آشنایان (۱۱ مورد از مصاحبه‌شوندگان)، فروش دارایی (۲ مورد از مصاحبه‌شوندگان)، یا هزینه‌کرد همه پس‌انداز در دوران قرنطینه (۲ مورد از مصاحبه‌شوندگان) بخشی از ناچاری زندگی فعالان غیررسمی بوده که به شکلی به عامل روانی و عینی تهدیدکننده زندگی آنان تبدیل شده است. در شرایطی که جبران این افت برای آنان دشوار و گاه غیرممکن است، خانوار تهیدست در چرخه‌ای بیپوده و چالشی مداوم گرفتار شده که امیدواری به آینده را از دست می‌دهد.

«... باور کن فقط با قرض گرفتن دوران قرنطینه را گذراندیم. از این یکی و آن یکی گرفتن. از پدر، از دایی، هنوز هم بهشان پس نداده‌ام...» (فروشنده کالای بهداشتی - ۵۳ ساله)

«سازش اجباری» با فراوانی ۹، «کاهش قابل ملاحظه درآمد» با فراوانی ۸ و «گرانی» با فراوانی ۵، دیگر مقولات سازنده بعد معیشتی به شمار می‌روند. همان‌گونه که گفته شد، این مقولات در بسط و تفسیر مقوله «شرایط معیشتی دشوار» توسط مصاحبه‌شوندگان ذکر شدند. برای فعالان این بخش انتخاب دیگری وجود ندارد و در شرایط دشوار مجبور به ادامه کار هستند.

«... قبل از کرونا من شغلم همین بود، ولی الان درآمد صفر شده و توی مضیقه هستیم. از لحاظ خورد و خوراک. از همه لحاظ. درآمد نباشد، باید توی تنگنا قرار بگیری. دیگر نمی‌دانی چطور میوه بخری برای خودت...» (فروشنده اجناس اتوبوسرانی - ۴۷ ساله)

«... این اول شغلش کارگری بوده، دیگر کارگری نتوانست کار بکند. نشستیم اینجا. این ۹۵ سالش است. کارش همین بوده. من هم ۶۰ سالم هست. این همین کارم بوده. برای مردم سبزی پاک می‌کنیم...» (میوه‌فروش - ۶۰ و ۹۵ ساله)

سخت بود دیگر...» (جورابفروش-۴۴ ساله)

«...بله فقط خودم مجبورم. زخم حقیقتش بیکار است و کاری که می‌خواهد برایش نیست. حقیقت کار برایش نیست...» (فروشنده کالای بهداشتی-۵۳ ساله)

بعد مدیریت و نظارت

بعد مدیریت و نظارت نیز از نظر فراوانی (مجموع ۱۰۲ مفهوم پایه و مجموع ۸ مقوله) رتبه دوم را در میان دغدغه‌های دست‌فروشان داشته است. در این بخش با مقولاتی متناقض روبه‌رو هستیم، بیشتر دست‌فروشان در خصوص رفتار دستگاه نظارت در دوره کرونا ابراز رضایت و اما تعدادی از دست‌فروشان به رفتار سختگیرانه اجرائیات، شهرداری و نیروی انتظامی اشاره کردند. عدم حمایت مالی و جانی از سوی دولت از دیگر دغدغه‌های اصلی و با فراوانی ۲۰ در میان مصاحبه‌ها بود. عدم همدلی دولت با مردم و عدم توجه به نیازهای پایه و اولیه ایشان، نبود حمایت مالی و درمانی، از جمله مفاهیم پایه در این بخش است. «حمایت نسبه» مقوله‌ای دیگر است که در قالب وام یک میلیونی و بازپس‌گیری آن توسط دولت در قالب کاهش یارانه و یا حتی عدم دریافت وام، محدود شدن خدمات درمانی فقط به انجام رایگان تست کرونا و هیچ‌گونه حمایت درمانی دیگر، از مفاهیم با فراوانی بالا در این بعد به شمار می‌رود. عدم اعتماد به اقدامات دولت و تصویر آینده‌ای نامعلوم از وضعیت معیشتی و کاری آینده، از دیگر دغدغه‌های پرتکرار دست‌فروشان بود.

«... والله خوب ما متأسفانه می‌گوییم آن یک ماه. باور کن یارانه بود. آن یک تومن هم که دولت ریخت به حسابمان و یکی دو نفر از بنده خداها اقوام دست خیری داشتند، یک مقدار پولی ریختند به حسابم. تا آن یک ماه گذشت. بعد هم آن بنده خدا هم گفت اصلاً نمی‌خواهد قرضم را پس بدهی. خلاصه دیگر این‌طور گذشت. واقعاً خیلی سخت بود. دولت آمد حمایت بکند، بدتر از یارانه‌مان هم گرفت. الان دو تا ۳۸ تومن هم از ما کم کرد...» (میوه‌فروش-۵ ساله)

«... ما داریم با یارانه و ماهی ۷۰۰ تومن که سازمان بهزیستی می‌ده زندگی می‌کنیم و صبح رو شب می‌کنیم. دیگر خدا بزرگ است تا ببینیم چه می‌شود...» (جورابفروش-۴۴ ساله)

«... ما امیدی به کمک دولت نداریم... ولی مردم، خودمان باید رعایت بکنیم. خودمان باید به فکر خودمان باشیم...» (فروشنده لباس-۴۰ ساله)

بعد بهداشت و سلامت

بعد بهداشت و سلامت در رتبه سوم از نظر مجموع فراوانی مقولات مطرح‌شده که به طور یقین، در دوره کرونا سبب تغییرات بسیاری هم در حوزه کاری و هم حوزه زندگی شده است. قرارگیری این بعد در رتبه سوم بعد از بعد اقتصادی و مدیریتی نشان از تأثیر و اهمیت زیاد این بعد در زندگی و کار دست‌فروشان است. مجموع ۹۱ مفهوم و ۸ مقوله، بعد بهداشت و سلامت را شکل می‌دهد. پرتکرارترین مقوله در این بخش با عنوان «عدم توان تأمین هزینه بهداشتی و درمانی» در قالب مفاهیمی

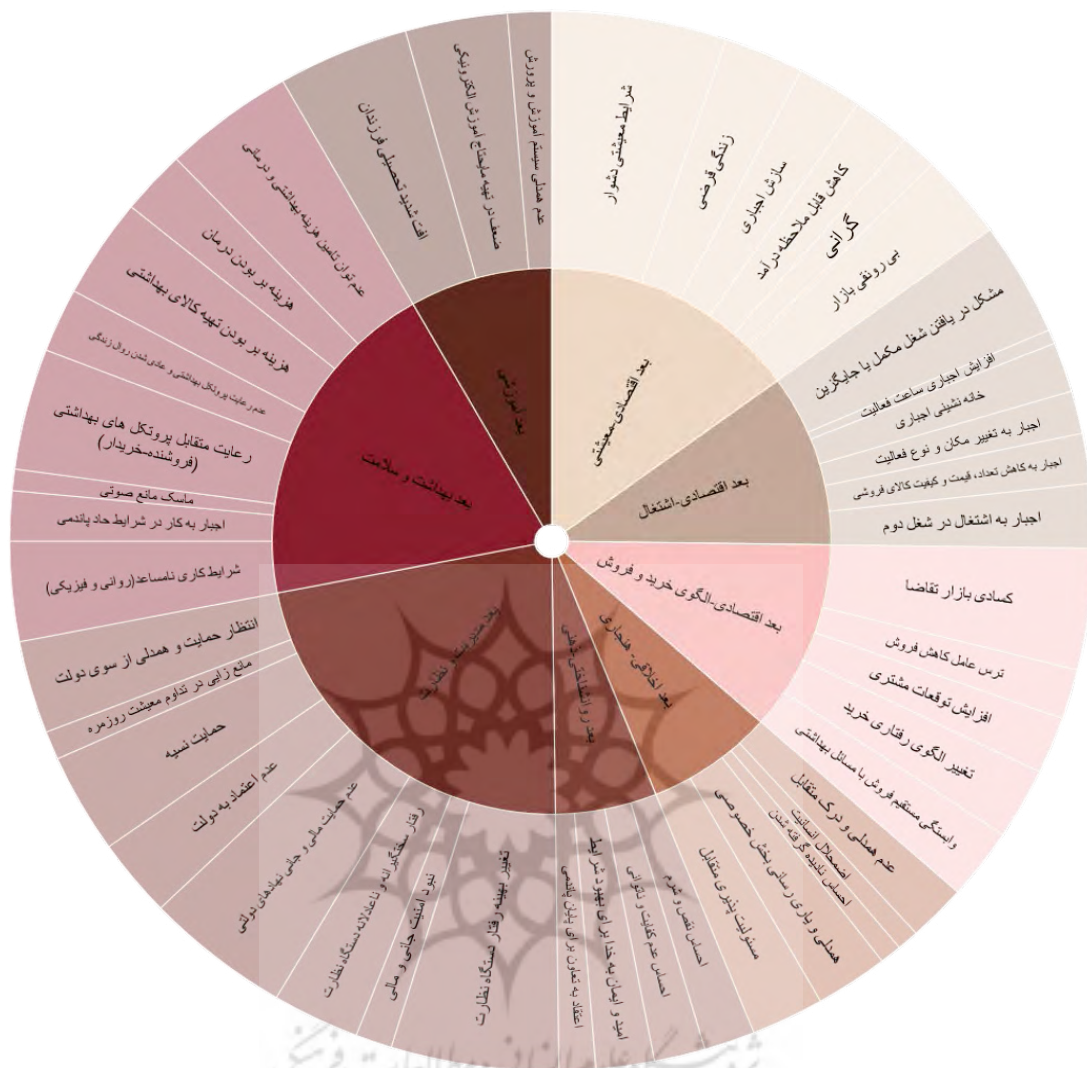
همچون عدم امکان تأمین کالای بهداشتی و در نتیجه، عدم رعایت بهداشت و یا عدم امکان مراجعه به بیمارستان با وجود بیماری کرونا و اجبار به قرنطینه و خوددرمانی در منزل ارائه شده است. در کنار این مقوله، هزینه زیاد تهیه کالای بهداشتی در این دوران و قیمت سرسام‌آور این کالاها برای رعایت پروتکل‌های بهداشتی از دغدغه‌های اصلی ایشان بوده است. با توجه به اینکه شرایط فروش (طبق مقولات مطرح در بعد اقتصادی) وابسته به رعایت پروتکل‌های بهداشتی است؛ از پرتکرارترین مقولات، مقوله «رعایت پروتکل بهداشتی توسط مشتری و فروشنده است» که در این میان، ردپای مفاهیمی همچون رعایت بهداشت، ترس از بیماری عزیزان، ترس از کاهش فروش به دلیل عدم نظافت و... به چشم می‌خورد. از دیگر مقولات پرتکرار «شرایط کاری نامساعد از نظر فیزیکی و روانی» مانند ساعت‌های طولانی فعالیت، شرایط بهداشتی نامناسب مکان کار، فضای کاری مستعد بیماری است که ۱۴ بار در مصاحبه‌ها به آن اشاره شد. در کنار این امر، مقوله «اجبار به کار طولانی حتی در شرایط حاد همه‌گیری» از دیگر نکات ذکر شده توسط ایشان بود که خود عاملی برای تشدید مقوله پیشین، یعنی وخیم بودن و شرایط بهداشتی نامناسب کاری ایشان است.

«... شاید بگویم توی شهرک ما ۳ تا خانوار دارند مراعات می‌کنند. یکی از آن‌ها ما هستیم. یکی خانواده پدری‌ام. یکی هم همسایه بغل دستی ما است. فقط کاش یک نفر بیاید یک چرخ بزند توی محله... اصلاً یک ایالت و ولایت جدایی است... اصلاً این‌ها از کجای کره زمین آمده‌اند. همه دنیا درگیر کرونا هستند. این‌ها چرا ماسک نمی‌زنند. ماسک را روی صورت هر کس ببینند مسخره‌اش می‌کنند...» (جورابفروش-۴۴ ساله)

«... من مثلاً ماسکی می‌گرفتم ۳ تا هزار تومن قبل از کرونا. یک‌دفعه شد دانه‌ای ۲۰ تومن. گیر نمی‌آمد. خدایی این هزینه س... دیگر گفتم نخواستم... متأسفانه خوب خیلی فشار آورد روی ما...» (فروشنده موارد غذایی-۲۷ ساله)

بعد آموزشی

آموزش فرزندان و اعضای خانواده در دوران همه‌گیری یکی از چالش‌های برجسته‌ای بوده که تهیدستان بخش غیررسمی در این دوره با آن مواجه بودند. این بعد با فراوانی ۳۸ مفهوم و ۳ مقوله در رتبه بعدی قرار دارد. از نگاه دست‌فروشان آموزش مجازی، مطلوب ارزیابی نشده و ۱۸ بار با مفاهیم معادل «افت شدید تحصیلی فرزندان» به آن اشاره شده است. عدم یادگیری دقیق درس، عدم توانایی برای کمک به آموزش فرزندان در منزل به دلیل نداشتن سواد و یا ساعت‌های طولانی کار والدین، عدم توجه کافی کودک به درس در منزل، از جمله مفاهیم یادشده دست‌فروشان است. همچنین، مقوله «ضعف در تهیه مایحتاج آموزش الکترونیکی» با ۱۴ بار تکرار و در قالب مفاهیمی همچون: عدم امکان تهیه گوشی هوشمند، قرض گوشی دست دوم از اقوام و همسایگان، بازماندن از تحصیل به دلیل عدم امکان تهیه گوشی و هزینه زیاد و هزینه کردن پس‌انداز برای تهیه گوشی، بیان شده است. عدم درک و همدلی

شکل ۱. دسته‌بندی مقولات و ابعاد تأثیرپذیر کسب‌وکار دست‌فروشان شهری از پدیده کووید ۱۹ با توجه به درصد فراوانی هر یک

دیگر بچه‌های آن‌ها رفته بودند ... به ما قرض دادند. هنوزم پیش ماست...»
(فروشنده کالای بهداشتی-۵۳ ساله)

«... گوشی نداشتم برایش بخرم. یک سال از مدرسه جا ماند؛ یعنی خودشان گفتند آقا قبولش می‌کنیم، ولی من زیر بار نرفتم. گفتن نه بعداً یک تمرین فشرده‌ای بهشان می‌دهیم و یاد می‌گیرند. الان هم نه تمرین فشرده‌ای هست نه چیزی همین روال عادی خودشان...»

بعد اخلاقی-هنجاری

فشارهای اقتصادی و زندگی شاغلان در بخش غیررسمی در دوره همه‌گیری برای تهیدستان انگاره‌های ذهنی و مثبت و منفی به همراه

سیستم آموزشی و نبود حمایت و یاری از سوی هیچ نهادی در زمینه فراهم آوردن حداقلی از تجهیزات آموزشی از نکات یادشده است.

«...والله گوشی خودم دست پسرم است، مال خانمم هم دست دختر کوچکم است، گوشی‌ها را تقسیم کردیم. فعلاً از لحاظ درس هم واقعاً وضع درسی دانش‌آموزها خیلی خراب شده... هیچ نوع آموزشی به نظر من ندارن. اصلاً تعطیلش کنند بهتره. چون دانش‌آموز هیچ چیز یاد نمی‌گیرد. الان به بچه خودم می‌گویم مثلاً بنویس "زمان" می‌گوید چطور می‌نویسند...» (سبزی‌فروش - ۳۹ ساله)

«... به خدا گوشی همسایه‌مان را گرفتیم. پول گوشی نداشتم. هم رفتیم قسطی بگیریم. نتوانستم به خدا. رفتیم پیش همسایه، خدا خیرش بدهد.

بحران‌های شهری به‌ویژه بحران‌های اقتصادی بسیار آسیب‌پذیرند. تهیدستان شاغل در بخش غیررسمی، زندگی و کسب‌وکار پرنرخ و دردی دارند که با توجه به نتایج مقاله حاضر، در چالش همه‌گیری کووید ۱۹ به‌مراتب بر دشواری‌ها و درد و رنج آن‌ها افزوده شده است. هدف این پژوهش، شناسایی ابعاد اثرپذیر از همه‌گیری کووید ۱۹ در بستر بومی ایران بود که با تکیه بر مصاحبه‌های عمیق دست‌فروشان شهر کرمانشاه و تحلیل سخنان ایشان با کمک روش تحلیل عاملی کمی و کیفی، نتایج زیر حاصل شد.

در پاسخ به سؤال اول و دوم پژوهش می‌توان علاوه بر جدول ۱، نتایج تجمیعی و تصویری دیاگرام (شکل ۱) را به نمایش گذاشت. به طور کلی، یکی از خصوصیات مطالعات کیفی، عدم ریزش مؤلفه‌ها در فرایند تحلیل و امکان دستیابی به دیدی جامع نسبت به همه عوامل تأثیرگذار بر جامعه منتخب است. در دیاگرام نهایی این پژوهش نیز می‌توان رد پای همه ابعاد و مقولات مؤثر در دوره همه‌گیری کرونا را یافت. تفاوت این مقولات و ابعاد، در حقیقت درصد فراوانی مفاهیم پایه‌ای است که در جریان مصاحبه توسط دست‌فروشان شهر کرمانشاه به ترتیب اولویت و براساس دغدغه‌های ایشان مطرح شد. در دیاگرام نهایی که به صورت سلسله‌مراتبی در قالب مدلی دایره‌ای جمع‌بندی و نمایش داده شده است، هدف نشان دادن شیوه ارتباط هر مقوله با ابعاد بالادست خود و همچنین، روشن کردن میزان اهمیت و اولویت هر بعد و مقوله پایین‌دستی با توجه به فراوانی آن‌ها در هر قطاع از دایره است. در این دیاگرام، اندازه قطاع‌ها نشان‌دهنده میزان اهمیت هر یک از مقولات و ابعاد است. هرچه قطاع درصد بیشتری از دیاگرام را به خود اختصاص داده باشد، آن بعد و یا مقوله پایین‌دستی به‌ترتیب از اهمیت بیشتری نسبت به سایر ابعاد و مقولات برخوردار است. به طور کلی، مقولات همچون «شرایط معیشتی دشوار»، «تغییر بهینه رفتار دستگاه نظارت»، «عدم حمایت مالی و جانی نهادهای دولتی»، «عدم توان تأمین هزینه‌های بهداشتی و درمانی»، «افت شدید تحصیلی فرزندان»، «کساد بازار تقاضا» و «مشکل در یافتن شغل مکمل یا جایگزین» جزء پرتکرارترین مقولات و همچنین اصلی‌ترین دغدغه‌های دست‌فروشان به شمار می‌روند.

با نگاهی به ابعاد نهایی نیز می‌توان به اهمیت ابعاد اقتصادی و ابعاد مدیریت- نظارت و سپس، بعد بهداشت و سلامت، به‌ترتیب اولویت، نسبت به دیگر ابعاد پی برد. نتیجه این اولویت‌بندی، می‌تواند در سیاست‌گذاری‌ها آینده مدیریت شهری و دولت، منعکس شود تا بتوان برنامه‌هایی سازگار با مشکلات این بخش تهیه کرد.

در پاسخ به سؤال پایانی پژوهش به نظر می‌رسد که این گروه در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی دچار آسیب‌های قابل توجهی شده‌اند. از بعد اقتصادی، تهیدستان در چرخه فقر گرفتارند و چالش همه‌گیری، هرگونه بخت و توان برون‌رفت از چرخه را از آنان گرفته است و چه‌بسا بسیار ژرف‌تر از پیش با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند. عدم توان مالی و نبود کمترین امکانات برای انطباق یافتن با شرایط دوران قرنطینه و کم‌توانی و گاه ناتوانی در تهیه مایحتاج اساسی و اولیه زندگی امری است که

داشته است. بعد اخلاقی - هنجاری با فراوانی ۳۴ بار در رتبه بعدی این دسته‌بندی قرار می‌گیرد. به نظر می‌رسد که این ابعاد جزء ابعاد پنهان و ذهنی دست‌فروشان به شمار رفته و برآیند فشار مالی و دوره سخت همه‌گیری کووید ۱۹ است. در بعد اخلاقی - هنجاری دو مقوله با فراوانی مشابه (۱۰) به چشم می‌خورد که یکی مبحث همدلی و یاری‌رسانی و دیگری مسئولیت‌پذیری متقابل دست‌فروشان و خریداران است. این دو بعد از ابعاد مثبت هنجاری در جامعه به شمار رفته و با مفاهیمی همچون ثواب کار در تخفیف بیشتر کالا، همدلی با خریدار کم‌بضاعت، سازش و مراعات حال مشتری و در بخش بهداشتی با مفاهیمی همچون عذاب وجدان در مقابل خریداران و رعایت بهداشت برای جلوگیری از بیماری سایرین، در مصاحبه‌ها بیان شده‌اند. همچنین، در بعد همدلی بخش خصوصی از مفاهیمی همچون کمک و یاری اقوام، مغازه‌داران و مردم برای یاری این گروه از جامعه می‌توان یاد کرد. هرچند که سه مقوله منفی در زیرمجموعه بعد اخلاقی هم به چشم می‌خورد. شاید بتوان گفت که مقوله «عدم همدلی و درک متقابل» از سوی بخش خصوصی دقیقاً متضاد مفاهیم همدلی و یاری است. متأسفانه این مقوله با اصطلاحاتی همچون عدم درک شرایط مستأجر و وضعیت معیشت دست‌فروش، سنگدلی موجد و عدم همدلی کارفرمایان در شغل قبلی، از مهم‌ترین مفاهیم مطرح در این بخش باشد. دو مقوله مرگ انسانیت و احساس نادیده گرفته شدن و بی‌ارزشی در جامعه، از دیگر ابعاد ذهنی ایشان بود که بر بعد روان‌شناختی و ذهنی ایشان نیز اثر گذاشته است.

بعد روان‌شناختی-ذهنی

آخرین بعد اختصاص به مباحث روان‌شناختی و ذهنی با فراوانی ۲۷ دارد که رتبه آخر را به خود اختصاص داده است. این بعد با مقولاتی منفی همچون احساس نقص و شرم (شرم در مقابل فرزند، عدم تناسب شغل و کار با شخصیت، اجبار به دست‌فروشی از نداری)، احساس عدم کفایت و ناتوانی (عدم توان سرپرستی خانواده، بریدن از زندگی، کوچک کردن سفره از نداری، کم شدن توان و قدرت و عدم توان کارگری یا شغل جایگزین)، همراه است. دو مقوله مثبت نیز در این بخش به چشم می‌خورد که شامل امید و ایمان به خداوند برای بهبود شرایط و اعتقاد به تعاون برای پایان همه‌گیری است که نشان‌دهنده نگرش نسبتاً مثبت به آینده است.

«متأسفانه کرونا علاوه بر اینکه اقتصاد را فلج کرده، آدم‌ها را هم بی‌منطق کرده است. دلسوزی، انسانیت، مروت همه از بین رفته است. کلاً انسانیت را از بین برده، متأسفانه و همه دارند به فکر خودشان کار می‌کنند...» (جوراب‌فروش - ۴۴ ساله)

بحث و نتیجه‌گیری

فعالان بخش غیررسمی شهری به انگیزه‌هایی همچون تنگدستی و پایین بودن سطح درآمد و بنیه مالی، نداشتن بیمه و حمایت رسمی، ناچیز بودن دارایی و پس‌انداز، موقتی بودن و ناپایداری شغلی در

بومی تأثیرگذار بر این گروه در شهر کرمانشاه، آن هم با تأکید بر حوزه کسب و کار، منتج شد. مفاهیمی که با بیان خود دست‌فروشان و از دل دغدغه‌های ایشان استخراج شده و نماینده مهم‌ترین مشکلات ایشان در دوره همه‌گیری ویروس کووید ۱۹ است. همه مفاهیم و مصاحبه‌ها بدون دست‌کاری پژوهشگران و با هدف کشف مقولات و ابعاد اثرگذار در فرایند مقاله حاضر به نمایش گذاشته شد. در مقایسه‌ای کلان از نتایج این پژوهش با پیشینه مطالعات در جهان می‌توان نسبت به اشتراک برخی مقولات مستخرج در زیرمجموعه ابعاد اقتصادی، آموزش، مدیریت، بهداشتی اشاره کرد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که همانند پژوهش چن و همکاران (۲۰۲۱) بخش فروش اغذیه، بیشترین آسیب را در میان سایر گونه‌های دست‌فروشی متحمل شده که در پژوهش ایشان علت، کاهش تعداد مشتری (به‌خصوص توریست‌ها) و در مقاله حاضر، تغییر الگوی رفتاری خریداران (مباحث بهداشتی و ترس از خرید موارد خوراکی) و گرانی مواد اولیه برای عرضه به مشتری به عنوان علت این تغییرات، ذکر شده است. به‌عکس، در مطالعه‌ای که توسط زاو نو و همکاران در سال ۲۰۲۰ انجام شد، فروشندگان اغذیه گزارشی از تغییرات قابل ملاحظه در بازار خود اعلام نکردند و با وجود افزایش نسبی قیمت، آسیب جدی بر دست‌فروشان میانمار وارد نشده است. مشابه با نتایج حاصل از مقاله رومر میشل و همکاران (۲۰۲۱) در مکزیک، در کرمانشاه نیز ۳۹ درصد دست‌فروشان در دوران قرنطینه به‌اجبار و با وجود تمام خطرات به فعالیت خود در فضای شهری ادامه دادند. به زعم ایشان، دلایل این امر نبود حمایت‌های دولتی یا نهادهای غیردولتی، نبود پس‌انداز و توان مالی برای تهیه مایحتاج زندگی عنوان شد. ایشان اجبار برای کار در این دوره را با جملاتی همچون «اگر کار نمی‌کردیم، از گرسنگی می‌مردیم» توصیف کردند. اگرچه ۶۱ درصد پرسش‌شوندگان به دلیل محدودیت‌های اعمال شده در دوران قرنطینه، مجبور به خانه‌نشینی و استقراض از اقوام و آشنایان شدند؛ که در مقایسه با گزارش چن و همکاران (۲۰۲۱) این میزان حدود ۸۱ درصد از پرسش‌شوندگان را شامل می‌شد. در میان پژوهش‌های پیشین جایگاه ابعاد اخلاقی - هنجاری و همچنین، بعد روان‌شناختی - ذهنی بسیار کم‌رنگ بوده و فقط در مطالعه ژوانداو دیگران (۲۰۲۱) می‌توان به مقوله خشونت خانوادگی و جدایی در ابعاد زندگی ایشان و در مطالعه رومرو - میشل و همکاران (۲۰۲۱) به ترس از بیماری و مفاهیم مرتبط با اثرات ذهنی آن اشاره کرد. در پژوهش حاضر، ارائه دیدگاه‌های متناقض همچون حمایت نسبی شهروندان جامعه از دست‌فروشان و به‌عکس عدم همدلی کارفرمایان قبلی و اجبار برای تغییر شغل به دست‌فروشی و یا عدم همکاری موثر و اخذ اجاره خانه، از موارد شاخص در بعد هنجاری بود. در کنار این امر، شرمساری در مقابل خانواده به عنوان یکی از نتایج این پژوهش است که جزء آسیب‌های روان‌شناختی حاصل از مسائل اقتصادی مورد تأکید قرار گرفت.

تفاوت اصلی مقاله حاضر با پژوهش‌های پیش از این، در انتخاب روش تحلیل و کاربرد استقرا برای استخراج مهم‌ترین مفاهیم از دل مصاحبه‌هاست. اگرچه که در پژوهش چن و همکاران (۲۰۲۱) از مصاحبه

در تمامی ابعاد کسب و کار و حتی زندگی ایشان اثرات منفی به جای گذاشته است. بی‌رونق شدن کسب و کار و کاهش فروش و در دوره قرنطینه، نداشتن هیچ درآمدی همراه با بدهکار شدن خانوار (به دولت و دوستان و آشنایان) و تکیه بر حمایت نسبی، نشان‌دهنده افت کسب و کار و ایجاد تنگنا و شرایط تلخ در زندگی ایشان است. ضرر و زیان برخی مشاغل همچون اغذیه‌فروشان بیشتر از دیگران بوده است. ناتوانی در پرداخت اجاره‌بهای ماهانه مسکن در میان بیشتر آنان، روند بدهکار شدن را شتاب بیشتری بخشیده است؛ اما نکته اینجاست که از نگاه آنان و در واقعیت، هیچ راه و بخت برون‌رفتی از این شرایط وجود ندارد. در حالی که در بیچارگی زندگانی گرفتارند، ناتوانی در برپایی شرایط بهداشتی بایسته در دوره کرونا (در خانه و مکان کار)، فراهم کردن ماسک و مواد ضدعفونی‌کننده، هزینه‌های زیاد درمان و نداشتن بیمه، آسیب‌پذیری آنان را بسیار بیشتر کرده است. در محیط کار، پایین آمدن شمار مشتریان و انتظاراتی مانند داشتن ماسک و دستکش و دستگاه کارت‌خوان و رعایت فاصله اجتماعی شرایط کار را دشوارتر از گذشته کرده است. هم‌زمان برخوردهای سخت‌گیرانه مدیریت شهری در پاره‌های موارد، بر این مشکلات افزوده است.

به نظر می‌رسد که آموزش مجازی عاملی تعیین‌کننده در زندگی این گروه است. با توجه به ناتوانی مالی در تأمین ابزار لازم، برقراری ارتباط مجازی و شرکت در کلاس درس و هم‌زمان کم‌سوادی و بی‌سوادی پدر و مادر برای یاری فرزندان و جبران خلأهای نبودن مدرسه، ترک تحصیل و افت تحصیلی فرزندان را به دنبال داشته، که خود می‌تواند عامل نهادینه شدن و به ارث گذاشتن فقر برای نسل بعد باشد. در چنین شرایطی حتی با وجود حمایت‌های مردمی برآمده از سرمایه اجتماعی سنتی و یاری‌های درون خانوادگی و همدلی و درک متقابل، نبود و یا ناچیز بودن حمایت‌های رسمی سبب شده که هیچ بهبودی در زندگی آن‌ها در این دوران ایجاد نشود.

نکته قابل توجه این است که احساس روانی نادیده گرفته شدن و انسان به شمار نیامدن همراه با احساس شرم و ناتوانی (در برابر خانواده و جامعه) مرزهای اثرگذاری بحران کرونا را بسیار گسترده‌تر کرده است. سوبه‌ای که اثرات آن در مقوله تاب‌آوری اجتماعی اجتماعات شهری بسیار ژرف و نیازمند بررسی بیشتری است.

دستاوردهای و مقایسه نتایج با پیشینه مطالعات

این پژوهش با پشتیبانی تحلیل محتوای کیفی، به ترسیم دیاگرامی جامع از تأثیر پدیده کرونا بر جامعه دست‌فروشان شهر کرمانشاه انجامید. مطالعه‌ای که پیش از این تنها در ابعاد جهانی و با به‌کارگیری شاخص‌های پیش‌فرض انجام شده است. در این مطالعه شاخص‌های پیش‌فرض تنها برای نگارش پرسش‌های مصاحبه به صورت نیمه‌ساختاریافته مورد استفاده قرار گرفت و در جریان مصاحبه بسیاری از پاسخ‌ها منجر به طرح سؤالی جدید شد. به این سبب، این پژوهش نه‌تنها به بررسی وضعیت دست‌فروشان با توجه به شاخص‌های پیش‌فرض از پیشینه پرداخت، بلکه هم‌زمان به استخراج، دسته‌بندی منسجم و یکپارچه و اولویت‌بندی ابعاد

محل گزنت پژوهشی دانشگاه کردستان پرداخت شده است.

منابع

- [1] Martínez L, Short J. R. The Pandemic City: Urban Issues In The Time Of COVID-19. Sustainability. 2020;13(6): 32-95
- [2] Pakzad J. An Intellectual History Of Urbanism. Volume 1. Shahidi Publication. Armanshahr. 2015 [In Persian]
- [3] Osborne J. Preparing For The Pandemic: City Boards Of Health And The Arrival Of Cholera In Montreal, New York, And Philadelphia In 1832. Urban History Review/Revue D'histoire Urbaine. 2008; 36(2): 29-42.
- [4] United Nations(a). World Social Report: Inequality in A Rapidly Changing World. United Nations. 2020 Available Online: <https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/02/World-Social-Report2020-Fullreport.pdf> (Accessed On 28 November 2020)
- [5] United Nations(b). the Sustainable Development Goals Report. United Nations. 2020. Available Online: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/> (Accessed On 28 November 2020)
- [6] De La Varga O. COVID-19: A Mirror For The Urban World's Contradiction. In Cities on The Frontline: Managing the Coronavirus Crisis; De Losada, A.F., Abdulah, H., Eds.; CIDOB Report #5; Center for International Affairs: Barcelona, Spain. June 2020:87-90
- [7] Alonso J. A, Roubaud F. La Economía Informal En México. México. Estudios Sociológicos De El Colegio De México. 1998 16(48): 774-777
- [8] Martinez L, Estrada D. Street Vending and Informal Economy: Survey Data from Cali, Colombia. Data In Brief Journal. 2017; 14: 132-137
- [9] Chen M. A. Rethinking the Informal Economy Linkages with The Formal Economy and The Formal Regulatory Environment. Unuworld Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER). 2005; 1(46):1-30
- [10] Recchi S. Informal Street Vending: A Comparative Literature Review. Interntinal Journal of Sociology and Social Policy. September 2020; 41(7/8):805-825
- [11] Sheykhi M. Causes And Consequences Of Peddling, Journal Of Political-Economic Information. 1990;35: 66-70 [In Persian]
- [12] Bayat A. Street Policies: The Movement Of The Poor In Iran. Shirazeh Publication. 2000 [In Persian]
- [13] <https://Meidaan.Com/Archive/74772> . (Accessed On 23 July 2021)
- [14] Chen M.A, Grapsa E, Ismail G, Rogan M, Aldivia M, Alfors L, Harvey J, Caolina Oganda A, Orleans Reed S, Roever S. Covid 19 And Informal Work: Distinct Pathways of Impact and Recovery In 11 Cities Around the World. WIEGO Publications. May 2021; 42: 1-42
- [15] Thompson R., Thompson C, Pelerman O, Gupta S, Obolski U. Increased Frequency Of Travel In The Presence Of Cross-Immunity May Act To Decrease The Chance Of A Global Pandemic. Philosophical Transactions Of The Royal Society B. 2019; 374(1775)
- [16] Madhav N, Oppenheim B, Gallivan M, et al. Pandemics: Risks, Impacts, and Mitigation. In: Disease Control Priorities: Improving Health and Reducing Poverty. 3rd ed. The International Bank for Reconstruction and Development / The

عمیق نیز استفاده شده است، اما به دسته‌بندی مقولات و ابعاد منتج نشده و بیشتر شناسایی مفاهیم و شاخص‌های پایه مد نظر ایشان بوده است. در این مقاله نیز برای تدوین سؤال‌های اولیه مصاحبه به‌خصوص در بخش آمار توصیفی همانند شناسایی وضعیت جمعیت‌شناختی و پوشش بیمه ایشان و غیره از شاخص‌های مطالعات یادشده استفاده شد؛ اما برای بومی‌سازی مفاهیم، دسته‌بندی یکپارچه و نام‌گذاری مقولات و دسته‌بندی آن‌ها در قالب ابعاد کلان، از رویکردی پایین به بالا استفاده شد. همچنین، در این پژوهش اولویت هریک از مقولات و ابعاد بالادستی آن در دوره همه‌گیری بر کسب‌وکار ایشان معرفی شد و هدف، تنها مقایسه وضعیت قبل و بعد همه‌گیری کووید ۱۹ نبود. امری که سبب نوآوری مقاله حاضر شده است.

دیاگرام نهایی پژوهش (شکل ۱) با توجه به وضعیت دست‌فروشان شهر کرمانشاه ترسیم شده، اما می‌تواند در دیگر شهرها مورد آزمون قرار گیرد. با توجه به دیاگرام قطاعی، هر یک از قطاع‌ها در زیرمجموعه ابعاد ۶ گانه، قابلیت جابه‌جایی از نظر میزان فراوانی را داشته و شاید در شهرهای دیگر، اولویت و بزرگی هر قطاع (با توجه میزان اهمیت و دغدغه دست‌فروشان هر شهر) تغییر کند. به بیان دیگر، این دیاگرام می‌تواند برای بررسی زنان دست‌فروش و دیگر گروه‌های جمعیتی دست‌فروش در دیگر شهرهای ایران مورد استفاده قرار گیرد. جابه‌جایی مقولات و حتی اضافه کردن مقولات نو، یکی از ویژگی‌های دیاگرام نهایی این پژوهش است که بسته به شرایط دیگر گروه‌ها، می‌تواند در آن حادث شود. یکی دیگر از کاربردهای این مقاله، می‌تواند تبدیل مقولات مستخرج به پرسش‌نامه‌های ساختاریافته و آزمون نتایج این مقاله در دیگر فضاهای شهری و گروه‌های هدف دیگر باشد. کاربرد دیگر مدل نهایی، امکان برنامه‌ریزی کوتاه، میان و بلندمدت برای بهبود وضعیت دست‌فروشان خیابانی کرمانشاه با توجه به میزان مشکلات و دغدغه‌های ایشان در هر بخش است. طبق نتایج این مطالعه، به نظر می‌رسد که عمده این مشکلات با تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌های دولت (از بالا به پایین) در ارتباط بوده و به طور مستقیم بر کسب‌وکار دست‌فروشان در این دوره، بیش از پیش اثر گذاشته است.

مشارکت نویسندگان

کیومرث ایراندوست (نویسنده مسئول اول) سهم مشارکت ۴۰ درصد - نینا خلیقی (نویسنده مسئول دوم) سهم مشارکت ۴۰ درصد - سمانه خیبری (نویسنده سوم) سهم مشارکت ۱۰ درصد و آرین آسیایی (نویسنده چهارم) سهم مشارکت ۱۰ درصد.

تشکر و قدردانی

از دست‌فروشان مشارکت‌کننده شهر کرمانشاه در این پژوهش و همکاری سخاوتمندانه آن‌ها در فراهم کردن شرایط نگارش این مقاله بسیار سپاسگزاریم.

تعارض منافع

این مقاله فاقد تعارض منافع است. همچنین، هزینه چاپ مقاله از

- In Z. Allam (Ed.), *Surveying The Covid-19 Pandemic And Its Implications*. Elsevier. 2020 :107-117
- [29] Corburn J, Vlahov D, Mberu B, Riley L, Caiiffa W.T, Rashid S.F, ... Martínez-Herrera E. *Slum Health: Arresting COVID-19 And Improving Well-Being In Urban Informal Settlements*. *Journal Of Urban Health*. 2020:1-10
- [30] Hamidah N, Valasa G, Jhawar M, Danandjojo Y, Gebrehiwet D. *Covid-19 In Informal Settlements: How Poor Living Conditions Affect Communities' Response To The Pandemic*. In: *Social Innovation In The Face Of Covid-19 Pandemic*. Lirias Published Online. 2020 : 52-61
- [31] FAO. *Urban Food Systems And COVID-19: The Role Of Cities And Local Governments In Responding To The Emergency*. Policy Brief. 2020
- [32] Raju E, Dutta A, Ayeb-Karlsson S. *COVID-19 In India: Who Are We Leaving Behind? Progress In Disaster Science*. 2021: 10. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2021.100163>
- [33] Baker J, Cira D, Lall S. *COVID-19 And The Urban Poor: Addressing Those In Slums*. World Bank Group. may 1 2020: 1-18
- [34] Sahasranaman A, Jensen H.J. *Spread Of COVID-19 In Urban Neighbourhoods And Slums Of The Developing World*. *Journal Of The Royal Society Interface*. 2021; 18(174)
- [35] Wilkinson A. *Local Response In Health Emergencies: Key Considerations For Addressing The COVID-19 Pandemic In Informal Urban Settlements*. *Environment And Urbanization*. may 2019; 32(2):503-522
- [36] IDEA (Independent Democracy Of Informal Economy Association). *Social And Economic Impacts Of The COVID-19 Pandemic On Vulnerable Groups (Tuk-Tuk Drivers, Street Vendors And Domestic Workers) In Phnom Penh City, Cambodia*. 2020. Retrived Cotober 2021 from: <https://www.amrc.org.hk/content/social-and-economic-impacts-covid-19-pandemic-vulnerable-groups-tuk-tuk-drivers-street>
- [37] ISST. *Emerging From The Lockdown: Insights From Women Street Vendors' Lives In Delhi*. Retrived october 2021 From: https://www.isstindia.org/Publications/1610689722_Public_Final_Designed_Street_Vendors_Report_Compressed.Pdf
- [38] Zaw Oo.Th, Minten B, Headey D, Lambrecht L, Goudet S. *Monitoring The Impacts Of COVID-19 In Myanmar Food Vendors*. strategy support program policy no40. dec 2020 :1-8 .DOI : <https://doi.org/10.2499/P15738coll2.134015>
- [39] Dzawanda B, Matsa M, Nicolau M. *Poverty on the rise: The impact of the COVID-19 lockdown on the informal sector of Gweru, Zimbabwe*. *International social science journal*, 2021; 71(2) DOI: <https://doi.org/10.1111/issj.12285>
- World Bank, Washington (DC); 2017. PMID: 30212163.
- [17] Nicola M, Alsafi Z, Sohrabi C, Kerwan A, Al-Jabir A, Iosifidis C, Agha M, Agha R. *The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review*. *Int J Surg Lond Engl*. 2020; 78:185-193.
- [18] Dam A. V, Long H. *Moms.Black Americans and Educators Are in Trouble as Economic Recovery Slows*. *The Washington Post*. 2020. Available online: <https://www.washingtonpost.com/business/2020/10/02/september-jobs-inequality> (accessed on 30 November 2020).
- [19] Rudan I. *Answering 20 More Questions On COVID-19*. *J Glob Health*. March-April 2020; 10
- [20] ILO (International Labour Organization). *Transition to formality in Latin America and the Caribbean*. Lima: ILO, Regional Office for Latin America and the Caribbean. 2014
- [21] Mckibbin WJ, Fernando R. *The Global Macroeconomic Impacts Of COVID-19: Seven Scenarios*. *cama working paper*. march 2020; 19: 1-43 Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3547729> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3547729>
- [22] Romero-Michel J. *Health and Economic Measures in Response to the COVID-19 Pandemic- Effect on Street Vendors*, *The Journal of Infection in Developing Countries*. 2021; 15(2):198-203. Doi:10.3855/Jidc.13465
- [23] Acharjya Deka B. *Withstanding COVID 19 And Its Effects by Street Vendors: A Study on Their Livelihoods During Post Lockdown Phase in Guwahati City*. *Journal Of Critical Reviews* 2020; 7(13): 4656-4667
- [24] Patel A. *Preventing COVID-19 Amid Public Health And Urban Planning Failures In Slums Of Indian Cities*. *World Medical & Health Policy*. 2020; 12(3): 266-273. Doi: <https://doi.org/10.1002/Wmh3.351>
- [25] Patel A, Shah P. *Rethinking Slums, Cities, And Urban Planning: Lessons From The COVID-19 Pandemic*. *Cities & Health*. july 2020: 1-3. Doi:10.1080/23748834.2020.1790252
- [26] Gil D, Domínguez P, Undurraga E.A, Valenzuela E. *The Socioeconomic Impact Of COVID-19 In Urban Informal Settlements*. *Medrxiv*, 2021: Doi:10.1101/2021.01.16.21249935
- [27] Durizzo K, Asiedu E, Van Der Merwe A, Van Niekerk A, Günther I. *Managing The COVID-19 Pandemic In Poor Urban Neighborhoods: The Case Of Accra And Johannesburg*. *World Development*. 2020; 137: 105-175: DOI: <https://doi.org/10.1111/Issj.12285>
- [28] Allam Z. Chapter8: *The Forceful Reevaluation Of Cash-Based Transactions By COVID-19 And Its Opportunities To Transition To Cashless Systems In Digital Urban Networks*.